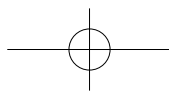
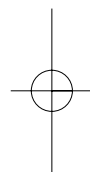
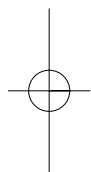
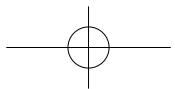
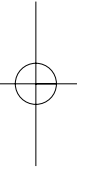
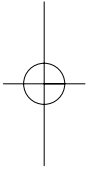

Joan Ramis i Ramis

ARMINDA

Philologica: Sèrie Textos, 2
Col·lecció dirigida per Albert Rossich

Joan Ramis i Ramis

ARMINDA

a cura de Vicent de Melchor i Pep Valsalobre

edicions vitel·la

L'edició d'aquesta obra ha comptat amb l'ajut de la Institució de les Lletres Catalanes.

Aquest treball s'insereix en el projecte BFF2002-02561 del MCyT (Ministerio de Ciencia y Tecnología).

Publicat per Edicions Vitel·la
Major, 8. 17141 Belcaire d'Empordà
Tel. i Fax 00 34 972 765 913
gemma.garcia@edicionsvitella.com
www.edicionsvitella.com

Primera edició: novembre 2006

© dels textos 2006, els autors
© d'aquesta edició 2006, Edicions Vitel·la

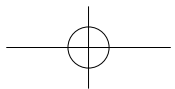
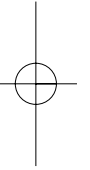
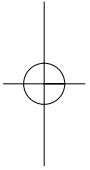
Coberta de Marc Vicens
Maquetació: Karàcters, estudi de maquetació
Impressió: Agpograf impressors s.a.

ISBN: 84-93295-2-4
Dipòsit legal: GI-1361-2006

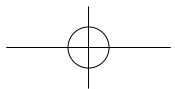
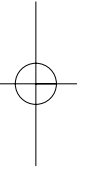
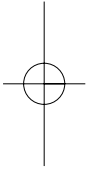
Sota les sancions establertes per les lleis, queden rigorosament prohibides, sense l'autorització per escrit dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol mitjà o procediment –incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic– i la distribució d'exemplars d'aquesta edició mitjançant lloguer o préstec públics.

TAULA

Introducció	11
Nota preliminar	13
Estudi introductori	15
Criteris d'edició	41
Descripció sumària dels manuscrits d' <i>Arminda</i>	43
<i>Recensio</i>	47
Sobre l'edició d' <i>Arminda</i>	51
Joan Ramis i Ramis: <i>Arminda</i>	55
Apèndix 1	109
Apèndix 2	113
Bibliografia	119

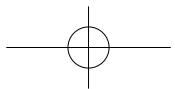
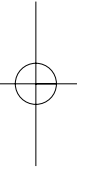
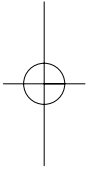

Al Dr. Jordi Carbonell

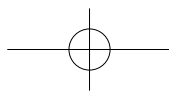
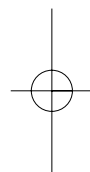
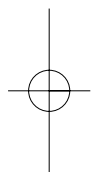

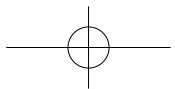
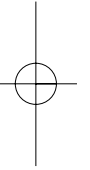
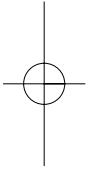
L'illa de Menorca no s'integrà a la sobirania dels Borbons espanyols fins al 1782, i definitivament, fins al 1802. Menorca, regida pels anglesos, conserva el català en els usos tradicionals, i, de més a més, gràcies a l'estira-i-arrotonsa de les grans Monarquies, eludeix la platitud estabilitzadora en les lletres peninsulars del XVIII. Els seus escriptors són els més "europeus" dels Països Catalans del moment. El fenomen de la Menorca centrifugada té enorme interès sociològic —a part de literari— dins la història de la llengua catalana: és l'excepció, la mostra d'alguna cosa que hauria hagut de ser i que no fou possible.

JOAN FUSTER

INTRODUCCIÓ

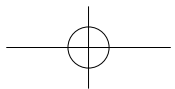
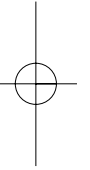
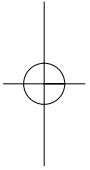

NOTA PRELIMINAR

Aquest llibre ha estat confegit per diverses mans. L'«Estudi introductor» és obra de Vicent de Melchor, el qual ha fet també la transcripció del ms. *A*, de la Biblioteca Pública i Arxiu Històric de Maó. Posteriorment, Pep Valsalobre n'ha fet la col·lació amb el ms. *C*, del Museu de Menorca, també a Maó. Aquest darrer és l'autor de l'apartat de la *recensio* i de l'establiment definitiu del text, l'aparat de correccions, variants, etc. Ambdós, però, són els responsables de les notes als versos i de la descripció dels testimonis. Finalment, Albert Rossich s'ha encarregat de la revisió darrera de tot el volum.

En aquesta pàgina liminar volem expressar el nostre agraïment més sincer als directors i personal del Museu de Menorca i de la Biblioteca Pública i Arxiu Històric, de Maó, per la seva amabilitat i per les facilitats que ens han ofert en tot moment.

ESTUDI INTRODUCTORI

La tragèdia *Arminda* (1771) és el menys conegut dels tres drames del jurista, erudit i literat Joan Ramis i Ramis (Maó, 1746-1819). Al contrari que les seves altres dues peces dramàtiques (*Lucrecia* [1769] i *Rosaura* [1783]),¹ podem dir que *Arminda* és pràcticament inèdita. Si bé aquelles s'han editat o reeditat diverses vegades durant les últimes quatre dècades pels mitjans comercials habituals, de l'*Arminda* només posseïem fins avui una edició gairebé artesana (Melchor ed. 1982), més voluntariosa que rigorosa, pràcticament no venal, i d'una curta tirada ràpidament esgotada. Això explicaria en bona part que l'obra hagi estat poc tractada pels historiadors i crítics de la literatura catalana, sovint amb referències de segona mà o d'esquitllentes. L'edició de l'*Arminda* que avui donem al públic, doncs, es pot considerar la primera amb garanties de rigorositat filològica, però alhora amb una voluntat divulgativa i de producte editorial normal.

- 1 Malgrat les continuades reivindicacions d'un fantasmagòric drama ramisià de nom *Constància*, aparentment citat per Joan Soler i Sans a la seva versió (1779) de la *Sapphira* de Steel o d'Addison (*The Spectator*, 491 [1712]), res no sembla suggerir en el text original que es tractés d'una altra obra literària, teatral o no, de Ramis o d'altri, sinó simplement la paraula "constància", personalitzada amb una majúscula inicial. Antigament també s'havien atribuït a Ramis la *Zelmira*, una tragèdia en espanyol, i *Los pledetjadors*, una comèdia en català. Tanmateix, Xavier Vall (1994) ha desmentit l'autoria atribuïda a la primera i ha demostrat que es tracta de la *Zelmira* de l'il·lustrat espanyol Pablo de Olavide (1725-1803), al seu torn una traducció de la *Zelmire* (1762) de Dormont de Belloy (=Pierre-Laurent Buyrette, 1727-1775). Pel que fa als *Pledetjadors* (ca. 1783), el mateix Vall (1994: 191-192) fa constar que segons Jordi Carbonell es tracta d'una traducció de *Les Plaideurs* (1668) de Racine, i la seva única comèdia. (Anteriorment, Duran Cañameras ja havia posat en dubte l'autoria de Ramis i, no mal encaminadament, va afirmar que l'obra era més aviat «digna del numen de Molière».)

L'estudi de Joan Ramis i la seva obra

A principis de la dècada dels seixanta va començar a donar els seus primers fruits la revisió crítica a què estaven sent sotmesos el terme i concepte de *Decadència*, des de Miquel (1938 [1989]), en filologia, i Rubió (1958 [1986]), en literatura. El seu ús abusiu, i sobretot el prejudici pejoratiu que irremeiablement es desprenia d'un nom com aquest, havia perjudicat notablement l'estudi de la literatura catalana del període comprès entre el tombant dels segles XV-XVI i l'adveniment de la Renaixença. D'aquí que durant molts anys es passés, de manera gairebé insensible, dels clàssics del segle XV als romàntics del XIX, i que es donés, per tant, una idea força esbiaixada dels corrents literaris intermedis.

Però ara les coses estaven canviant. A partir del redescobriments del Ramis literat per Jordi Carbonell durant la dècada de 1960, l'obra literària ramisiana, i en especial la dramàtica, va començar a ser coneguda i apreciada com la més significativa i original del segle XVIII. A partir de llavors, la personalitat i les obres literàries de Joan Ramis han estat estudiades amb un interès creixent, i també han vist la llum diverses obres inèdites seves. En breu: gràcies al nou estat de coses proporcionat pel cas de Ramis, podem afirmar que s'ha trencat una vegada més el continuat prejudici de la literatura catalana agrupada anteriorment sota la rúbrica genèrica de *Decadència*.

En aquell context innovador, el professor Jordi Carbonell va publicar l'any 1964 dos articles (Carbonell 1964a, 1964b) on per primera vegada es posava de relleu el pes específic de l'obra de Joan Ramis en el conjunt de la literatura en llengua catalana. Amb les dades fragmentàries que adduïa, i que suggerien una notable i desconeguda eferescència cultural i literària a la Balear Menor durant el segle XVIII, Carbonell (1964a) afirmava amb convenciment que es podia «parlar d'un *període menorquí* de la literatura catalana, com s'ha parlat de períodes de predomini mallorquí, barceloní o valencià». La visió sinòptica que ell mateix va aportar (Carbonell 1964b) va avalar amb gran riquesa de dades la seva proposta, potser encara no prou estesa avui dia

però que continua trobant més confirmació com més s'avança en el coneixement del període.

Tres anys més tard, el mateix estudiós publicava a més el seu fonamental treball «L'obra literària de Joan Ramis i Ramis» (Carbonell 1967), primer assaig monogràfic d'aproximació crítica a l'obra ramisiana de creació literària. Aquest llarg i dens article incloïa també l'edició dels seus poemes en català que es coneixien llavors i uns breus extractes de la seva obra dramàtica conservada, la *Lucrècia o Roma llibre*, l'*Arminda* i la *Rosaura o el més constant amor*. Sense oblidar pas l'anterior i imprescindible aportació precursora de l'infatigable erudit maonès Francesc Hernández Sanz (1912 [1987], 1919b [1987], 1921 [1987]) i d'altres estudiosos,² i amb la publicació íntegra en 1968 de la tragèdia *Lucrècia* (Carbonell ed. 1968) amb criteris divulgatius i certes correccions, especialment lèxiques i morfològiques, aquesta és en síntesi la història del redescobriment modern de la figura *literària* de Joan Ramis i Ramis. Més endavant s'havien de publicar, el mateix any, els altres dos drames ramisians (Carbonell ed. 1982: *Rosaura*; i Melchor ed. 1982: *Arminda*) i es trobaria i editaria el poemari *Poesies burlesques i amoroses* (Pons ed. 1988), entre altres novetats.³

Val a dir, tanmateix, que la seva fama d'erudit i historiador –anteriorment considerada la seva faceta més important– mai no va ser oblidada, i va fer que fos objecte de diverses recensions i estudis, algun de relativament recent, i fins i tot que fos homenatjat amb la imposició del seu nom a un carrer de Barcelona (però erròniament).⁴

2 Vid. Sanpere (1879) i Duran (1945), i també *infra*, nota 4.

3 Vid. Pons & Salord (ed. 1985), Pons (1987a i 1987b), Mata (1988), Pons & Salord (ed. 1991), Vidal (1991) i Melchor (1995 [1996]), primera tesi de doctorat (Universitat Autònoma de Barcelona) dedicada a la figura i obra de Ramis. (Jaume Gomila [Universitat de Barcelona], per la seva banda, també en té una altra en curs d'elaboració.) Un recull important de treballs sobre Joan Ramis (onze) és el que es va publicar amb motiu del 250 aniversari del seu naixement (Paredes & Salord ed. 1999).

4 Vid. Anònim (1817), Pons (1819), Bover (1842 i 1868), Bover & Fàbregues (1879), Sanpere (1879) i Gella (ed. 1989). Arran de la meua

Vida i obra de Joan Ramis i Ramis (Maó, 1746-1819)

La vida de Joan Ramis és força coneguda des de la biografia pòstuma de Francesc Pons (1819), els articles biobliogràfics de Joaquim Bover (1868) i de Joaquim Bover i Bernat Fàbregues (1878) i els articles d'Hernàndez Sanz (1912 [1987], 1919b [1987]) –per contra, és poc conegut l'Anònim nord-americà (1817).⁵ Aquí, doncs, em limitaré, a traçar un esbós que emmarqui la seva personalitat literària, i a deixar constància d'una novetat sobre la seva educació universitària, que crec important en la mesura que infirma seriosament, o més aviat desmenteix, la hipòtesi tradicional segons la qual Ramis s'hauria amerat de cultura clàssica i dramàtica francesa arran d'una estada de dos anys a la llavors ciutat pontifícia d'Avinyó.

Joan Ramis i Ramis neix a Maó quan està a punt de començar la segona meitat del Segle de les Llums. En el seu cas no sembla pas improcedent demanar-nos com era en 1746 la vila menorquina de Maó, i en quina part del món es trobava. De fet, Maó no era una localitat més de l'illa, ni Menorca un terri-

tesi de doctorat vaig dreçar una bibliografia ramisiana (de Ramis i sobre Ramis), comprnent totes les seves activitats literàries i erudites, formada en 1995 per 21 fonts manuscrites i 133 d'impreses. Quant a les obres de Ramis s'han catalogat diverses peces documentals noves a la Biblioteca Pública de Maó, incloent-hi l'adquisició del Fons Jimmy Maps, antic agent consular dels EE.UU. a Maó. De treballs sobre Ramis, en poden haver aparegut com a mínim una vintena més des de llavors (el butlletí bibliogràfic *Quèrn* [Girona] recull 20 registres nous en els deu anys que van del núm. 1 [1995] al 6 [2005], alguns d'ells llibres col·lectius, com el ressenyat a la nota anterior), incloent-hi, segons notícies, una *tesina* de filologia catalana (Jaume Gomila), una de filologia castellana (Santi Moll) i una d'epigrafia (Magdalena Fàbregues Pomer), totes tres a la Universitat de Barcelona. Pel que fa a l'antic carrer de l'antiga vila de Gràcia (Barcelona), està dedicat en efecte al nostre literat, per les dades que aporta la corresponent placa indicadora, però inicialment no estava dedicat a ell sinó a un personatge homònim (comunicació del Dr. Josep Moran Ocerinjauregui).

- 5 Vid. l'edició a Melchor (1999: 276-278). Per a una visió sinòptica, però més completa, de la biografia de Joan Ramis i Ramis, es pot consultar la taula cronològica de Melchor (1995, I/1: 78-88).

tori europeu qualsevol. Menorca, la *Roqueta* dels insulars, l'any que va néixer Ramis ja feia 34 anys (més d'una generació) que havia deixat de ser un domini espanyol i vulgues no vulgues havia perdut gairebé tot contacte amb Espanya. Però potser el tret històric més característic d'aquella època és que Menorca va canviar ni més ni menys que sis vegades de sobirania entre l'adveniment de Felip d'Anjou com a rei d'Espanya i la invasió napoleònica. Joan Ramis, per exemple, va ser successivament: súbdit britànic, francès (dels 10 als 17 anys), britànic altra vegada, espanyol per primera vegada (als 36), britànic per tercera i última (als 52), i definitivament espanyol a partir de 1802 (dels 56 anys fins al moment de la seva mort, als 73).

La coneguda vitalitat econòmica i cultural de la Menorca del segle XVIII ha estat tradicionalment relacionada al domini dels anglesos —o, si es prefereix, més pròpiament, al domini “britànic”, ja que el Regne Unit s'havia constituït com a tal en 1704. Amb un significatiu creixement demogràfic que arrenca com a mínim del segle anterior i que es consolida durant el XVIII, l'illa de Menorca va viure fins a la segona dècada del XIX un dilatat període de prosperitat com no havia conegut abans, i que difícilment es pot dissociar de l'administració superestructural de l'illa per part d'Anglaterra. Sovint s'ha parlat del segle XVIII com d'un segle de creixement urbà. A part de raons generals (expansió del comerç, atracció de pagesos), les ciutats europees del XVIII van créixer també per pressions concretes. Així, Maó reunia, com a mínim, tres dels quatre factors (centre de govern i administració, establiment militar, port, centre comercial) enumerats per Rudé (1972 [1987: 79-80]) per al desenvolupament urbà. I va ser a Maó on indefectiblement havia d'aparèixer la característica burgesia mercantil i professional menorquina del segle XVIII, en gran part recolzada en les activitats comercials a l'escalf del port franc i dels negocis derivats del corsarisme.

Joan Ramis va començar la seva carrera com a escriptor a una edat primerenca, i al llarg de la seva vida va continuar desenvolupant-se com un autèntic literat, en el sentit ampli que tenia la paraula a la seva època. A més d'escriure poesia i obres dramàtiques en català, va ser també un poeta menor en espa-

nyol i llatí ja des de la seva estada a Mallorca com estudiant. Com a historiador i erudit va escriure i publicar en espanyol diversos llibres sobre el ram i està considerat un dels primers prehistoriadors del país –si no el primer. Professionalment, es va dedicar de manera paral·lela a l'advocacia, primer establint una escola de lleis preparatòria per als exàmens universitaris, i després exercint variats càrrecs jurídics per a les administracions anglesa i espanyola.

Durant el segle XVIII, mentre la resta de països d'expressió catalana patien les conseqüències negatives de la derrota en la guerra de Successió, Menorca, que pel tractat d'Utrecht (1712) havia estat cedida a la corona britànica, va conèixer, com ja hem dit, una època d'esplendor de tota mena sense precedents. Ramis pertanyia a la pròspera i emprenedora burgesia maonesa coneixedora dels nous i avançats corrents que travessaven l'Europa de l'il·luminisme –corrent que a Espanya adoptarà el nom d'il·lustració. Però no solament això, l'ambient cultural de la Menorca britànica, en haver estat dissolta la delegació local del Tribunal de la Inquisició, era, de dret i de fet, molt més liberal que en qualsevol dels altres països catòlics. És en aquest ambient excepcional que es va desenvolupar gran part de la vida i l'obra de Joan Ramis i Ramis. Ben educat, culte i erudit, va ser la viva imatge d'un il·lustrat del XVIII. Joan Ramis va estudiar filosofia a Palma, es va graduar en aquesta disciplina a l'obsolescent universitat de Mallorca, i va obtenir el doctorat en dret civil i canònic a la no menys envellida, però encara prestigiosa, universitat pontifícia d'Avinyó, destinació acadèmica final, en aquella època, de molts joves de la societat benestant menorquina. Fins fa poc s'havia repetit sovint que Avinyó va significar per al jove Ramis (que llavors tenia 21 anys) l'adopció del classicisme francès en literatura. Però això no va ser així. Com vaig demostrar en una altra banda, Joan Ramis no hi va estudiar tots dos drets durant dos anys, com es pensava, sinó que tot just degué ser-hi només uns dies per examinar-s'hi com a estudiant “lliure”.⁶

6 Vid. Melchor (1995: I/1, 88-104) o la reelaboració en forma d'article a Melchor (1999).

Més aviat, aquesta opció classicitzant degué ser fruit, probablement, d'una àmplia cultura primerenca amb una bona base de llengua i literatura franceses, a les quals s'hi degué sumar el reconegut prestigi que tenien per tot Europa els gustos i les modes de França, i que a Menorca es van concretar molt més amb l'ocupació de l'illa per aquest país durant set anys, entre 1756 i 1763. (No és sobrer recordar aquí que s'ha afirmat, i no sense raó, que a causa de les afinitats religioses, culturals o idiomàtiques amb els francesos, aquests set anys van influir més en la cultura i la societat locals que els setanta de dominacions angleses.) Joan Ramis, que en les seves composicions més juvenils encara es movia dins de la tradició del barroc espanyol tardà après a Palma, es distancia aviat dels aspectes més característics de l'estètica barroca i ens ofereix, amb la *Lucrecia* i l'*Arminda*, els monuments més alts del neoclassicisme literari en català. Amb tot, caldria matisar l'asseveració de Jordi Carbonell (1964a: 160) segons la qual les produccions dramàtiques de Ramis anaven «al corrent del moviment teatral europeu de l'època», ja que el gènere tràgic feia temps que havia entrat en decadència i en aquell moment l'avantguarda i la renovació dramàtica la marcava el *drame bourgeois* d'autors tan diferents de Ramis com Diderot o Beaumarchais.

La vida de Ramis és travessada, d'altra banda, pel corrent politicofilosòfic dominant a l'època: l'il·luminisme o il·lustració. És evident que cap al final de la seva vida ja no és pas el jove que va escriure la *Lucrecia o Roma libre*, una tragèdia “republicana”; al contrari, s'ha moderat molt, per dir-ho suaument (així, Joan Ramis, en les primeres eleccions a l'Ajuntament constitucional de Maó, en 1813, s'arreglarà amb el partit dels *rancis* [‘cavallers’, però també ‘carques’]; vid. Murillo 1976: 97). Tanmateix, les seves obres de maduresa continuen compartint sovint els supòsits ideològics de la il·lustració, i els estètics del neoclassicisme.⁷ Gran lector de llibres, només ens ha pervingut

7 Sobre els diversos corrents estètics de l'època de l'il·luminisme, vid. Rossich (1991).

una part, sens dubte petita, de les seves lectures. Pel que sabem, en la seva biblioteca no hi van faltar els clàssics llatins, que apareixen citats çà i lla en els seus llibres d'història, ni llibres antics i contemporanis en diverses llengües europees (Carbonell 1967: 10-12, 16-22, 36-37, 41-42). A més, va ser l'ànima motora, i el bibliotecari, de la benemèrita Societat Maonesa, que entre altres activitats, feia circular llibres i periòdics, sobretot francesos i alguns d'italians i d'anglesos, entre la seva quinzena d'associats. Als homes de l'il·luminisme els plaïa d'agrupar-se en clubs, societats, salons o simples cafès. A la Maonesa s'hi va ajuntar el més granat del que després s'ha anomenat grup il·lustrat menorquí (Joaquim Molas). Els seus membres eren, com Ramis, ben educats, elegants, refinats i cosmopolites. Com la majoria de les seves homòlogues d'arreu d'Europa, aquesta era una societat de *connaisseurs* que tant podien tractar de ciències naturals, com de llengua, literatura, filosofia o història (Pons & Salord ed. 1991).

Tot i això, les lectures de Ramis en català degueren ser poques; i pel que fa a les literàries, probablement nul·les (Carbonell 1967: 12). D'altra banda, més que no pas un home tocat per un localisme poc transcendent, va preferir restar obert al món occidental en conjunt. De fet, si bé no sembla que fes servir (o que hagués tingut l'oportunitat de fer servir) la que hauria d'haver estat la pròpia tradició cultural, no hi ha dubte que ho va compensar reeixidament recolzant-se en models foranis però ben establerts, com ara el classicisme francès.

L'obra ramisiana més sòlida és, precisament, la representada per les seves dues tragèdies: les juvenils *Lucrecia* i *Arminda*. Totes dues estan fermament construïdes sobre els canons formals del classicisme francès, i ens mostren un autor hàbil i ben dotat que s'emmiralla en autors que llavors eren força ben considerats: Corneille, Racine i en últim terme els clàssics grecs i llatins. L'infreqüent alexandrí català que va fer servir Ramis passa l'examen amb «una majestat i perfecció remarcables», segons l'ajustada apreciació de Jordi Carbonell (1967: 24; cf. 29, pel que fa al trossejament d'aquest metre al ms. B), i les unitats més o menys clàssiques delimiten els textos amb reeixida naturalitat. Només pel que fa a l'extensió, els drames clàssics de Ramis semblen una

mica migrats, especialment l'*Arminda*; i, d'altra banda, emergeix com a més interessant (almenys amb ulls d'avui dia) el tema amorós i polític de la *Lucrecia* que l'essencialment amorós de l'*Arminda*, tot i que en aquest drama podem rastrejar ja, potser, un tímid acostament a l'incipient sentimentalisme preromàntic.

El tema d'aquesta última peça, que avui publiquem, és el de l'amor impossible entre una parella a causa de l'extremada distància social entre tots dos. Mentre que el protagonista, don Ramon, és comte d'Urgell i hereu del seu oncle, el comte de Barcelona, la seva estimada Arminda no és sinó una pastora, i filla d'un pastor. Aquesta situació, tensada per don Berenguer, l'oncle de don Ramon, que desaprova la relació, els abocarà molt a prop del desastre, fins que a l'últim es descobrirà la verdadera personalitat d'Arminda, fet que permetrà donar un final feliç a la trama.

Períodes literaris de Joan Ramis

En una periodització que avui dia comença a ser revisada, Carbonell (1967) distingia quatre etapes en la vida literària de Ramis. La primera (1762-1765) se situaria durant la seva estada a Palma, on havia anat a estudiar. En acabat, seguint el curs de molts fills de la naixent burgesia professional i comercial de Maó, es va doctorar en dret a la universitat d'Avinyó. Poc després d'obtinguts els graus, abandona el barroquisme anacrònic de les poesies juvenils de la seva etapa mallorquina i adopta amb tota conseqüència la preceptiva neoclàssica. Sota aquest influx, que abraça el segon, i més fructífer, període (1765-1781) va escriure les seves dues obres cimeres: les tragèdies neoclàssiques *Lucrecia* en 1769 –probablement la millor obra literària del segle XVIII català– i *Arminda* en 1771.

El tercer període (1782-1783) hauria estat marcat per la recent conquesta espanyola de 1781-1782 i degué ser de transició. Encara que en 1783 compon *Rosaura*, la seva última peça teatral coneguda (una tragicòmedia on es barregen trets classicistes d'arrel francesa amb altres de la tradició barroquitzant espanyola), i que apareguin publicats en català la seva ègloga «Tirsis i Filis» i un poema de circumstàncies al nou governador,